

TEMURIYLAR DAVRI VA XALQARO MUNOSABATLAR

G‘apporova Maftuna

Termiz davlat universiteti Tarix fakulteti, 4-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Amir Temur va Temuriylar davrida xalqaro munosabatlar va xalqaro munosabatlarning ijtimoiy-iqtisodiy hayotga ta’siri to‘g‘risida ma’lumot beriladi. Amir Temur va Temuriylarning jahon miqyosida ahamiyatga ega bo‘lgan o‘rnini va mavqeini bilib olishingiz mumkin.

Kalit so‘z: *Temuriylar, xalqaro munosabatlar, Amir Temur, Ulug‘bek, ijtimoiy, iqtisodiy.*

Tarixdan ma’lumki, Amir Temur va Temuriylar davri nafaqat O‘rta Osiyoda balki, Yevropada ham keng miqyosda o‘rganilmoqda. Lekin Temuriylar davriga oid ko‘plab ma’lumotlarga aniqlik kiritilmagan. Bilamiz, Amir Temur yoshligidan siyosatga qiziquvchan va mohir jang ustasi bo‘lgan. Otasi tomonidan berilgan tarbiya Amir Temurni humkdordek o‘zini tutib yurishi uchun foyda bergan. Hatto 7 yoshidan o‘yin o‘ynamas, jang usullarini o‘rganish bilan band bo‘lgan. Siyosatga qiziqishi va ustamonligi uchun qaltis vaziyatdan foydalanib hukmdor bo‘lgan shaxs hisoblanadi. Amir Temurning tabiati adolatli va qattiqqo‘l bo‘lgan. Davlat boshqaruvini faqat adolat va qattiqqo‘llik bilan ushlab turish mumkin. Amir Temur davlati juda ham keng maydonni egallagan.

Davlatni nazorat qilish uchun o‘z o‘g‘illariga va nabiralariga davlatni boshqarishni topshirgan. Oqilona siyosat olib borgani uchun katta hududni egallagan mamlakatni boshqara olgan shaxsdir. Amir Temur 150 yildan ziyod hukmronlik qilgan Mog‘ullardan Movarounnahrni ozod qilib, 1370 -yildan hukmronlik qilib boshlaydi.

Biz Amir Temurning va Temuriylarning xalqaro munosabatlariga alohida e'tibor berishimiz lozimdir. O'z yurtini himoya qilish uchun Oltin O'rda, Mo'g'ullarga qarshi chiqqan. Hindiston, Xitoy, Turkiya va Yevropa mamlakatlari bilan munosabatlari bir alohida tarixdir. Amir Temurning yevropa davlatlari bilan bo'lgan munosabatlari, xalqaro aloqalari haqida batafsil yoritishni xohladim. Amir Temur va Yevropa xalqaro munosabatlari XV asrda rivojlanib boshlaydi. Amir Temurni Yevropa xaloskori deb bejizga aytishmaydi. Usmoniylar davlati va Mamluklar bilan Amir Temur munosabatlari yaxshi emas edi. O'sha davrda Usmoniylar Yevropa davlatlariga xavf solayotgan edi. Amir Temur 1399-yil Hindiston jangidan so'ng 1400-yilda Halab va Damashqni bosib oladi. So'ng 1402 - yil Usmoniylar imperiyasiga qarshi urush boshlaydi. Usmoniylar hukmdori Boyazid Amir Temurga haqoratli so'zlar asosida maktub sabab bo'lgan. Amir Temur qo'shinida ayollar ham xizmat qilgan.¹

Usmoniylar hukmdori mag'lub bo'ladi va yevropa davlatlarini urushdan asrab qolgan edi. Keyin, fransiyaliklar Amir Temurga "Yevropa xaloskori" degan oltin haykal beradi. Amir Temur Ispaniya bilan aloqalari ham juda yaxshi rivojlangan. Bu haqda ma'lumotlarni Klavixoning "Estaliklar" kitobidan bilishimiz mumkin. Ispaniya bilan aloqalar ham rivojlangan. Ispaniyalik tarixchi Migel Anxel Ochoa Brunning fikriga ko'ra, Kastiliya qiroluqi Genri III va Amir Temur o'rtasidagi munosabatlar o'rta asr Kastiliya diplomatiyasining eng muhim tasvirlari bo'lgan. Genrix III 1403-yil 21-mayda Rui Gonzales de Klavixo boshchiligidagi elchilarni yana ikki elchi — Alfonso Paez va Gomes de Salazar bilan birgalikda Amir Temurning Samarqanddagi saroyiga yuboradi. Elchi Klavixo 1406-yil Ispaniyaga qaytib kelganda Amir Temur Ispaniya qirolini „o'zining o'g'li deb bilishini“ aytadi.²

Klavixoning so'zlariga ko'ra, Temurning Ispaniya bilan munosabatlari yaxshi bo'lishining sababi, Amir Temurning Xitoy bilan munosabatlari yomonligi natijasida yaxshi bo'lgan deyiladi. Xitoy hukmdori Amir Temurni " yomon va o'g'ri odam" deb nomlagan degan ma'lumotlar ham uchraydi.

---

¹ Ibn Arabshoh

² Klavixo –Ispaniya elchisi

Xulosa qilib aytish mumkinki, Amir Temur davlatida yetuk xalqaro diplomatiya usullarini bo'lgan. Amir Temur davlatida xalqaro elchilik va savdoga alohida e'tibor berilgan va uning ishlari avlodlari tomonidan davom ettirildi, rivojlantirildi. Amir Temurning har bir davlat bilan olib borilgan elchilik munosabatlarida bir ma'no bor. Amir Temur farzandlariga va nabiralariga bergan tarbiyasida, kattalarni hurmat qilish, kichiklarni izzat qilish o'rgatilgan va bu xalqaro munosabatlarda ham foydasi katta bo'lgan. Ko'rinib turibdiki, Amir Temur yuksak bilim sohibi bo'lgan davlatni besh panjasidek bilib, har bir barmog'ini vazifalarini aniq belgilagan va nazorat qilgan. Hozirgi kunda ham Temuriylar tarixini o'rganish bo'yicha ishlar olib borilmoqda.